

Powstanie Republiki Austrii

- Rozpadające się cesarstwo

Po upadku Napoleona i zwołania kongresu wiedeńskiego (obradował w latach 1814-1815) nastąpiły zmiany ustrojowe i terytorialne w całej Europie. Zgodnie z jego decyzjami Austria i jej stolica odzyskały swą dawną pozycję. Jedną z osób mających decydujący wpływ na obrady kongresu był Klemens von Metternich, minister spraw zagranicznych Austrii. To on udaremnił plan stworzenia silnej Rzeszy Niemieckiej i zapewnił Austrii hegemonię w Związku Niemieckim, aż do wojny austriacko-pruskiej w 1866r. W jej wyniku Austria znalazła się poza nowo powstałym państwem niemieckim, zjednoczonym w 1871r. pod zarządami Bismarcka. Jednak w samej Austrii po 1815r. nie wszystko układało się dobrze. Wprawdzie kwitła sztuka i kultura, wspierane przez klasę średnią, ale większość ludności przeżywała trudny okres. Metternich stworzył państwo policyjne i zlikwidował prawo cywilne. Niskie zarobki i bardzo odczuwalny brak mieszkań doprowadziły w marcu 1848r. do wybuchu rewolucji w Wiedniu. Minister wojny został powieszony na latarni ulicznej, Metternicha wypędzono, a cesarz Ferdynand I abdykował. Po krótkim okresie liberalizmu z pomocą wojska dość sprawnie przywrócono jednak monarchię absolutną. Nowym cesarzem został Franciszek Józef, który wstąpił na tron mając zaledwie 18 lat. Franciszek Józef stał się głową Austro-Węgier – dualistycznej monarchii stworzonej w 1867r. na zasadzie równouprawnienia Austrii i Węgier. Oba kraje miały wspólną armię, politykę zagraniczną i ekonomiczną natomiast, odrębne były konstytucje, rządy i parlamenty. Rozpoczął się okres rozkwitu monarchii, na którym szczególnie skorzystał Wiedeń.

Sytuacja zmieniła się w 1914r. kiedy 28 czerwca w Sarajewie został zamordowany arcyksiążę Franciszek Ferdynand – bratanek Franciszka Józefa i spadkobierca tronu austro-węgierskiego. Miesiąc później Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii i rozpoczęła się I wojna światowa (1914-1918).

- Republika

W 1916r. zmarł Franciszek Józef I. Jego następca, Karol I abdykował w 1918 roku (w wyniku przegranej przez Austrię wojny) zamykając w ten sposób 640-letni okres panowania dynastii Habsburgów. 12 listopada 1918r. proklamowano Republikę Niemiecko-Austriacką. Na mocy traktatu pokojowego podpisanego przez aliantów 10 września 1919 roku w Saint Germain nowo powstała republika została zmuszona do uznania niezależnych państw: Czechosłowacji, Polski, Węgier, i Jugosławii. Zajęła ona obszar 83,8 tys. km² i liczyła

6,4 mln ludności. Monarchia austro-węgierska jeszcze w 1918r. obejmowała 676 tyś. km², a zamieszkiwało ją 51,5 mln mieszkańców. Utrata tak wielkich terytoriów przysporzyła Austrii wielu problemów ekonomicznych, bowiem nowe państwa odmówiły dalszego dostarczania podstawowych surowców i w związku z tym wiele rodzin, szczególnie w miastach, znalazło się na granicy nędzy. Dopiero w połowie lat 20. rząd federalny ustabilizował walutę i ustanowił nowe stosunki handlowe, co stworzyło fundament dla rozwoju gospodarki nowego państwa.

- Narodziny faszyzmu

Po I wojnie światowej władze miejskie Wiednia zaczęły wcielać w życie śmiały program polityki socjalnej. Pozostała część kraju znajdowała się jednak pod głębokim wpływem konserwatywnego rządu federalnego, co spowodowało ostre konflikty między stolicą a prowincjami. Napięcia te spotęgowały się w lipcu 1927r., kiedy to prawicowi ekstremiści zostali uniewinnieni w procesie o zamach stanu. Pałac Sprawiedliwości w Wiedniu stał się wtedy widownią wielkich demonstracji, w czasie których od kul policji zginęło 86 osób. Napięcia polityczne i społeczne oraz wzrost bezrobocia w połączeniu z ogólnoswiatowym kryzysem ekonomicznym dały ówczesnemu kanclerzowi federalnemu Engelbertowi Dollfussowi możliwość ustanowienia w 1933r. rządów autorytarnych. W lutym 1934r. w trakcie krótkiej wojny domowej pomiędzy lewicą a prawicą, która w ciągu czterech dni przyniosła 311 zabitych, prawica potwierdziła swoje zwycięstwo. W lipcu 1934r. zdelegalizowana partia narodowosocjalistyczna przyczyniła się do zamordowania kanclerza Dollfussa. Jego następcą Kurt Schuschnigg nie był w stanie powstrzymać fali narastającego zagrożenia płynącego z Niemiec. W 1938r. skapitulował i włączył narodowych socjalistów do swojego rządu. 12 marca 1938r. do Austrii wkroczyły oddziały niemieckie, nie napotykając większego oporu. Pochodzący z Austrii Adolf Hitler, który opuścił Wiedeń w 1928r. jako niedoceniony i rozgoryczony artysta-malarz, powrócił triumfalnie do miasta i podczas wielkiej demonstracji na Heldenplatz spotkał się ze swymi zwolennikami. 13 marca Austria została włączona do Rzeszy Niemieckiej. W narodowym referendum, przeprowadzonym w kwietniu 1938r., zdecydowana większość Austriaków poparła zjednoczenie z III Rzeszą.

Zajęcie Austrii przez nazistowskie Niemcy pociągnęło za sobą tragiczne następstwa dla austriackich Żydów. 9 listopada 1938r. wiedeńska gmina żydowska została wstrząśnięta rasistowską przemocą – splądrowane zostały sklepy i podpalone prawie wszystkie synagogi. Wielu Żydów opuściło w tym czasie kraj. 60000 zostało wysłanych do obozów koncentracyjnych – przeżyło zaledwie 2000.

Podczas II wojny światowej Austria stała się częścią niemieckiej maszyny wojennej. Austriackie oddziały wojskowe zostały wcielone do armii niemieckiej. Istniały jednak pewne oznaki oporu w stosunku do Niemiec – 100000 Austriaków było więzionych z powodów politycznych, a 2700 członków ruchu oporu stracono. Pod koniec wojny oddziały alianckie wkroczyły do Austrii od wschodu i od zachodu. Jako pierwsi dotarli do Wiednia Rosjanie, zajmując miasto 11 kwietnia 1945r.

- Okres po II wojnie światowej

27 kwietnia 1945r. proklamowano istnienie niepodległego państwa, ustanawiając tymczasowy rząd federalny pod przywództwem Karla Rennera. Austria zachowała granice z 1937r., ale została podzielona na cztery strefy okupacyjne, pozostające pod kontrolą zwycięskich mocarstw – USA, Związku Radzieckiego, Wielkiej Brytanii i Francji. Sam Wiedeń został również podzielony na cztery strefy okupacyjne.

Chłodne stosunki pomiędzy mocarstwami spowodowały, że okupacja ciągnęła się przez 10 lat. Był to ciężki okres dla Austriaków. Odbudowa narodowych pomników była kosztowna i powolna, a handel został zdominowany przez czarny rynek. 15 maja 1955 roku ratyfikowano austriacki traktat państwowy, w którym Austria ogłosiła swą wieczną neutralność. Po wycofaniu się sił alianckich w grudniu 1955r. republika uzyskała członkostwo w ONZ. Jako stolica państwa neutralnego, położona w bezpośrednim sąsiedztwie państw Układu Warszawskiego, Wiedeń stał się atrakcyjnym miastem dla dyplomatów. W 1961r. spotkali się tu John Kennedy i Nikita Chruszczow, a w roku 1979 – Jimmy Carter i Leonid Breżniew. W latach powojennych Austria ciężko pracowała nad wyrównaniem różnic ekonomicznych. W 1972r. zawarła z Unią Europejską (zwaną wtedy jako Europejska Wspólnota Gospodarcza) układ o gospodarce wolnorynkowej, a lipcu 1989r. zgłosiła swoją kandydaturę na pełne członkostwo. W 1994r. uzgodniono warunki i Austriacy w wyniku referendum przeprowadzonego 12 czerwca 1994r. zaaprobowali wejście swojego kraju do Unii Europejskiej (za opowiedziało się 66,4% głosujących). Formalnie Austria stała się członkiem Unii Europejskiej 1 stycznia 1995r. i od tej pory wielu Austriaków żywi mieszane uczucia wobec przynależności do Unii.

dr Tadeusz Żaczek